

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ШЛЯХОМ РОЗВИТКУ ЇХНЬОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

*Ілля ПАХОМОВ, старший викладач кафедри
педагогіки, психології та менеджменту
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту освіти НАПН України»*

Сучасний етап розвитку професійної освіти в Україні характеризується глибокими соціальними трансформаціями, інтеграцією в європейський освітній простір, цифровізацією та посиленням вимог до професійної компетентності педагогічних працівників. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема формування соціальної відповідальності педагогів закладів професійної освіти (далі – ЗПО) як важливої складової їхньої професійної діяльності.

Педагогічний працівник ЗПО сьогодні виступає не лише джерелом знань і професійних умінь, а й носієм моральних цінностей, культури міжособистісної взаємодії, громадянської позиції та соціальної активності. Саме від рівня його соціальної відповідальності значною мірою залежить формування особистості майбутнього фахівця, його професійної етики, здатності до співпраці та відповідального ставлення до суспільства.

Важливим чинником розвитку соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО є їхня соціально-емоційна культура. Вона охоплює рівень розвитку емоційного інтелекту, емпатії, навичок ефективної комунікації, здатності до саморегуляції та конструктивної взаємодії з іншими людьми. Розвинена соціально-емоційна культура сприяє створенню безпечного освітнього середовища, формуванню позитивного психологічного клімату та підвищенню якості освітнього процесу у ЗПО.

Соціальна відповідальність педагогічних працівників ЗПО є складним інтегративним утворенням, що поєднує професійні, моральні, громадянські та особистісні якості. Вона проявляється у свідомому ставленні педагога до результатів власної діяльності, готовності діяти відповідно до етичних норм, дбати про розвиток особистості здобувачів професійної освіти та сприяти формуванню гуманістичних цінностей у суспільстві.

Основними проявами соціальної відповідальності педагога ЗПО є: дотримання професійної етики; повага до прав і гідності здобувачів освіти; створення безпечного та комфортного освітнього середовища; формування позитивного психологічного клімату; відповідальне ставлення до результатів навчання й виховання; готовність до професійного саморозвитку; участь у громадському житті та соціальних ініціативах.

У ЗПО соціальна відповідальність педагогів має особливе значення, адже саме тут формується майбутній кваліфікований працівник, який повинен бути не лише професійно компетентним, а й соціально зрілим, здатним до ефективної взаємодії в колективі та відповідального ставлення до праці.

Соціальна відповідальність педагогічного працівника ЗПО проявляється також у здатності реагувати на сучасні суспільні виклики: розвиток інклюзивної освіти, профілактику булінгу, підтримку психічного здоров'я молоді, виховання громадянської свідомості та толерантності.

Соціально-емоційна культура є важливим компонентом професійної компетентності педагогічного працівника ЗПО. Вона визначає здатність особистості усвідомлювати власні емоції, розуміти емоційний стан інших людей, конструктивно взаємодіяти в соціальному середовищі та ефективно вирішувати конфлікти.

До структури соціально-емоційної культури належать: емоційна самосвідомість, саморегуляція, емпатія, комунікативні компетентності, відповідальне прийняття рішень.

Емоційна самосвідомість передбачає здатність людини усвідомлювати власні емоції, переживання та мотиви поведінки. Для педагога ЗПО це є

важливою умовою професійної рефлексії та ефективної взаємодії зі здобувачами освіти.

Саморегуляція полягає в умінні контролювати власні емоційні реакції, долати стресові ситуації та підтримувати психологічну рівновагу. У професійній діяльності педагога ЗПО ця якість сприяє збереженню емоційної стабільності та запобігає професійному вигоранню.

Емпатія є здатністю розуміти емоційний стан інших людей, співпереживати та підтримувати їх. Для педагогічного працівника ЗПО емпатія є необхідною умовою побудови довірливих взаємин зі здобувачами освіти.

Соціально-емоційна культура передбачає володіння педагогом ЗПО навичками ефективного спілкування, активного слухання, ведення конструктивного діалогу та вирішення конфліктів.

Педагог ЗПО повинен уміти оцінювати наслідки власних дій, приймати етично обґрунтовані рішення та діяти відповідально у професійних ситуаціях.

Розвинена соціально-емоційна культура дозволяє педагогічному працівнику ЗПО створювати позитивну атмосферу в освітньому середовищі, підтримувати мотивацію здобувачів освіти та сприяти їхній соціальній адаптації.

Розвиток соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО потребує системного підходу та створення відповідних організаційно-педагогічних умов: підвищення рівня емоційного інтелекту, формування культури педагогічного спілкування, розвиток рефлексивної культури, психологічна підтримка учасників освітнього процесу, інтеграція соціально-емоційного навчання в освітній процес ЗПО.

Емоційний інтелект є основою ефективної професійної діяльності педагога ЗПО. Його розвиток можливий через: тренінги з розвитку емоційної компетентності; психологічні практикуми; навчання технік саморегуляції; рефлексивні вправи; розвиток навичок ненасильницької комунікації.

Педагог ЗПО із високим рівнем емоційного інтелекту здатний краще розуміти потреби здобувачів освіти, підтримувати позитивний психологічний клімат та запобігати конфліктним ситуаціям.

Культура педагогічного спілкування є важливою умовою розвитку соціальної відповідальності педагога ЗПО. Вона передбачає: толерантність; повагу до особистості здобувача освіти; відкритість до діалогу; активне слухання; конструктивний зворотний зв'язок. Позитивна комунікація сприяє створенню безпечного освітнього середовища та підвищує ефективність освітнього процесу у ЗПО.

Рефлексія допомагає педагогу ЗПО аналізувати власну діяльність, оцінювати результати роботи та вдосконалювати професійні навички. Розвитку його рефлексивної культури сприяють: ведення професійного щоденника; участь у методичних семінарах; взаємовідвідування занять; професійні дискусії; супервізія та наставництво.

Однією з актуальних проблем сучасної освіти є професійне вигорання педагогів ЗПО. Для підтримки соціально-емоційної культури важливо впроваджувати: психологічні консультації; тренінги зі стресостійкості; програми емоційного відновлення; групи професійної підтримки; заходи з формування позитивного психологічного клімату.

Соціально-емоційне навчання сприяє формуванню в педагогів ЗПО і здобувачів освіти навичок комунікації, співпраці, саморегуляції та відповідального прийняття рішень. Використання інтерактивних методів навчання, групових проєктів, тренінгових технологій і дискусій сприяє розвитку соціально-емоційної культури учасників освітнього процесу.

Сучасні соціальні виклики, зокрема воєнний стан, економічна нестабільність, інформаційне перевантаження та психологічні труднощі молоді, значно підвищують роль соціально-емоційної культури педагогів ЗПО. У кризових умовах педагог має бути не лише носієм професійних знань, а й джерелом психологічної підтримки та стабільності для здобувачів освіти. Саме тому важливого значення набувають такі якості, як емпатія, емоційна стійкість, толерантність і здатність до конструктивної комунікації.

Соціально-емоційна культура допомагає педагогічним працівникам ЗПО: підтримувати позитивний психологічний клімат; запобігати конфліктам;

сприяти адаптації молоді; підтримувати мотивацію до навчання; формувати атмосферу довіри та взаємоповаги. Особливо актуальним є розвиток навичок взаємодії з різними категоріями здобувачів освіти, зокрема з внутрішньо переміщеними особами, молоддю з особливими освітніми потребами та представниками соціально вразливих груп.

Отже, розвиток соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО є важливою умовою підвищення якості освітнього процесу та формування соціально активної особистості майбутнього фахівця. Одним із ключових чинників розвитку соціальної відповідальності виступає соціально-емоційна культура педагога, яка забезпечує ефективну взаємодію з учасниками освітнього процесу, формування позитивного психологічного клімату та відповідальне ставлення до професійної діяльності. Розвиток соціально-емоційної культури педагогів ЗПО потребує системної роботи, спрямованої на формування емоційного інтелекту, комунікативних навичок, рефлексивної культури, психологічної стійкості та здатності до відповідального прийняття рішень.

Таким чином, формування соціально-емоційної культури педагогічних працівників ЗПО є важливим напрямом модернізації професійної освіти та створення гуманістичного освітнього середовища.